

درنامه و نکات مهم مطالعات اجتماعی نهم

حکومت و مردم (فصل ۱۱)

حقوق و تکالیف شهروندی (درس ۲۲)

دیر: صفوی

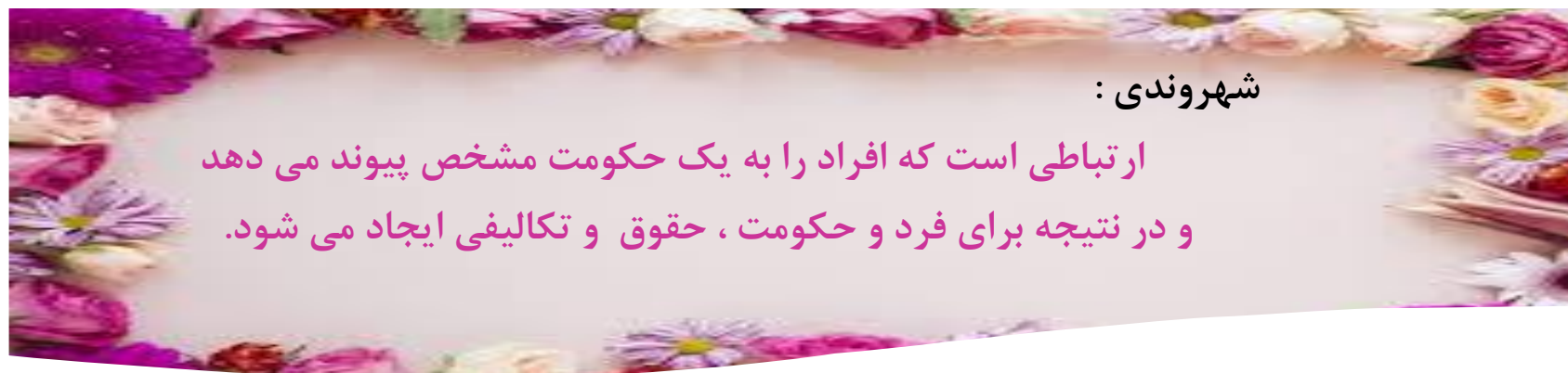
فارس، بهرم

سال تحصیلی ۱۴۰۰-۱۳۹۹

شهروندی

- هر جامعه برای اداره امور عمومی و مشترک خود به نهاد حکومت نیاز دارد.
- با شکل گیری نهاد حکومت در یک جامعه ، روابط متقابلی بین مردم و حکومت پدید می آید.
- واژه شهروندی به همین روابط متقابل مردم و حکومت اشاره دارد.

حقوق و تکالیف متقابل حکومت و شهروندان

در روابط مردم و حکومت ، شهروندان از حقوقی برخوردارند.
حکومت مکلف است به آن حقوق احترام بگذارد و آن ها را رعایت کند.
وقتی از حقوق شهروندان سخن می گوئیم ، در واقع وظایف و تکالیف حکومت را نسبت به مردم بیان می کنیم.

حکومت نیز حقی دارد و شهروندان وظیفه دارند تکالیف خود را نسبت به کشور و حکومتی که تحت نظارت آن زندگی می کنند ادا نمایند.

قوانین هر کشور به ویژه **قانون اساسی** آن ، حقوق و تکالیف شهروندی را معین می کند. بنابراین حقوق و تکالیف شهروندی **متناسب با قوانین** بوده و از کشوری به کشور دیگر متفاوت است. هر چند شباهت های زیادی نیز در حقوق و تکالیف شهروندی در جوامع مختلف وجود دارد.

حقوق شهروندی طیف وسیعی از انواع حقوق

را شامل می شود.

حقوق اقتصادی و ...

حقوق فرهنگی

حقوق اجتماعی

حقوق سیاسی

برخی از حقوق شهروندی ایران بر اساس قانون اساسی

حق برخورداری از
عدالت قضایی

حق برخورداری از
عدالت قانونی

حق برخورداری از
رفاه و تامین اجتماعی

حقوق
فرهنگی

حق مشارکت
سیاسی

➤ حق برخورداری از عدالت قانونی

عدالت قانونی یعنی این که حکومت در

❖ وضع قوانین (قوه مقننه)

❖ اجرای قوانین (قوه مجریه)

❖ نظارت بر اجرای قوانین (قوه قضائیه)

بین شهروندان تبعیض قائل نشود.

...امت‌های پیشین گرفتار و نابود شدند؛ زیرا وقتی اشراف آنها
جرمی مرتکب می‌شدند آنها را از مجازات معاف می‌کردند، اما
وقتی زیردستان آنها همان جرم را مرتکب می‌شدند آنها را به
شدت مجازات می‌کردند.

پیامبر اکرم ﷺ
صحیح بخاری، ج ۵

➤ حق برخورداری از عدالت قضایی

شهروندان حق دادخواهی دارند و هر کس می‌تواند

متناسب با نوع دادخواست خود به دادگاه مراجعه کند.

شهروندان حق دارند در همه دادگاه‌ها

❖ برای خود وکیل مدافع

انتخاب کنند.

➤ حق برخورداری از رفاه و تامین اجتماعی

- همه شهروندان حق دریافت خدمات عمومی به صورت برابر و عادلانه دارند.
- شهروندان حق دارند در مواردی مانند بیکاری، معلولیت، پیری، بازنشستگی، بی سرپرستی، از کار افتادگی، و حوادث از تامین اجتماعی بهره مند شوند.

- هر شهروند حق دارد به:
- آموزش و پرورش، مراکز فرهنگی و ورزشی، آتش نشانی، پلیس و نظایر آن دسترسی داشته باشد.

- شهروندان حق دارند در:
- محیطی پاک و سالم و بدون آلودگی زندگی کنند و از خدمات و امکانات بهداشتی و درمانی مناسب، برخوردار باشند.

- حکومت نیز باید با برنامه ریزی مناسب:
- برای رفع فقر و محرومیت و ایجاد رفاه عمومی و شرایط مناسب زندگی فراهم کند.

➤ حق مشارکت سیاسی

مشارکت سیاسی یعنی : هر شهروند بتواند در امور سیاسی جامعه دخالت کند و در سرنوشت خود نقش داشته باشد.

مشارکت مردم از راه های مختلفی مانند: ۱- شرکت در انتخابات ۲- عضویت و همکاری در احزاب و انجمن های سیاسی ۳- شرکت در راه پیمایی ها و تظاهرات صورت گیرد.

در انتخابات مردم یا انتخاب کننده هستند و در انتخابات شرکت کرده و کارگزاران سیاسی را انتخاب می کنند ، یا خود داوطلب نمایندگی و به دست گرفتن امور حکومت باشند که در این حالت مردم باید به آن ها رای دهند.

بر اساس قانون اساسی جمهوری اسلامی مردم بعضی کارگزاران را به طور مستقیم انتخاب می کنند ، مانند : رئیس جمهور (رئیس قوه مجریه) - نمایندگان مجلس شورای اسلامی - اعضای مجلس خبرگان رهبری - اعضای شوراهای شهر و روستا

در برخی موارد نیز انتخاب به صورت غیر مستقیم و با واسطه انجام می گیرد . مثل : انتخاب رهبر که اعضای مجلس خبرگان رهبر را انتخاب می کنند. و اعضای این مجلس توسط مردم انتخاب شده اند.

رهبر - وزیران - معاونان رئیس جمهور - شهردار - رئیس مجلس شورای اسلامی و ... به طور غیر مستقیم انتخاب می شوند

➤ حقوق فرهنگی

برخی حقوق فرهنگی طبق قانون اساسی عبارتند از :

✚ حمایت از تشکیل خانواده و پاسداری از روابط خانوادگی

✚ حمایت از تعلیم و تربیت شایسته

✚ آزاد بودن استفاده از زبان های قومی و محلی در مطبوعات و رسانه های گروهی و تدریس

ادبیات آنها در مدارس در کنار زبان فارسی

● تجاوز نکردن به منافع عمومی و حقوق دیگران

براساس اصل چهارم قانون اساسی شهروندان مجاز نیستند برای استفاده از حقوق خود به منافع عمومی زیان برسانند و حقوق دیگران را ضایع کنند.

مثال :

* همه افراد حق انتخاب شغل دلخواه و کسب درآمد دارند اما فرض کنید فردی بخواهد در شهر و در حیاط خانه خود دامداری ایجاد کند و دام پرورش دهد. از آنجا که این کار موجب آلودگی و ضرر رسیدن به بهداشت و سلامت ساکنان محله می شود، قانون چنین اجازه ای را به وی نمی دهد.

* همه افراد، مالک اتومبیل خود هستند و حق دارند در جاده ها رانندگی کنند اما نباید با سرعت غیر مجاز حرکت کنند؛ زیرا این کار به جان دیگران آسیب می رساند.

۱- به کمک دبیر، قانون اساسی را به کلاس بیاورید.

الف) با استفاده از قانون اساسی، توضیح اصول ۷ و ۲۰ را که در صفحات بعد نوشته نشده است، بنویسید.

ب) در مقابل هریک از حقوق شهروندی که در این درس نوشته شده است، یک یا چند اصل قانون اساسی را که به آن مربوط می‌شود پیدا کنید و شماره آن را در کنار مطلب مربوط بنویسید.

پ) در اصل ۲۱ قانون اساسی، دولت موظف شده است تا حقوق زنان را در تمام جهات، با رعایت موازین اسلامی تضمین کند. به این اصل مراجعه و برخی موارد آن را در کلاس مطرح کنید.

(توجه: برخی از اصول قانون اساسی ممکن است دو یا چند مورد از حقوق شهروندی را پوشش دهند و برخی از حقوق نیز ممکن است چند اصل را شامل شوند.)

الف- اصل ۷: طبق دستور قرآن کریم: «و امرهم شوری بینهم» و «شاوهم فی الامر» شوراها: مجلس شورای اسلامی، شورای استان، شهرستان، شهر، محل، بخش، روستا و نظائر اینها از ارکان تصمیم‌گیری و اداره امور کشورند.

- اصل ۲۰: همه افراد ملت اعم از زن و مرد یکسان در حمایت قانون قرار دارند و از همه حقوق انسانی، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی با رعایت موازین اسلام برخوردارند.

ب- حق برخورداری از عدالت قانونی: اصل ۱۹-۲۰-۲۱

حق برخورداری از عدالت قضایی: اصل ۳۴-۳۵-۳۶-۳۷-۳۸-

حق برخورداری از رفاه و تامین اجتماعی: اصل ۲۹-۳۰-۳۱-

حق مشارکت سیاسی: اصل ۲۴-۲۶-۲۷

حقوق فرهنگی: اصل ۲۱-۳۰

پ- ایجاد زمینه لازم برای رشد شخصیت زن و احیای حقوق مادی و معنوی او - حمایت مادران، بالخصوص زمان بارداری و حضانت فرزند، حمایت از کودکان بی سرپرست - ایجاد دادگاه صالح برای حفظ کیان و بقای خانواده اعطای قیمومیت فرزندان به مادران شایسته در جهت غبطه آنها در صورت نبودن ولی شرعی - ایجاد بیمه خاص بیوگان و زنان سالخورده و بی سرپرست

برخی از مهم ترین تکالیف شهروندی

• رعایت قانون و مقررات

یکی از تکالیف مهم شهروندان :

✚ احترام به قانون و رعایت آن است.

✚ نادیده گرفتن قانون و سرپیچی از قانون باعث اختلال و هرج و مرج در جامعه می شود.

چه زمانی قانون جایگاه واقعی خود را در جامعه پیدا می کند؟

❖ زمانی که همه افراد، اعم از کارگزاران و مسئولان و مردم، آن را رعایت کنند و به آن پایبند باشند.

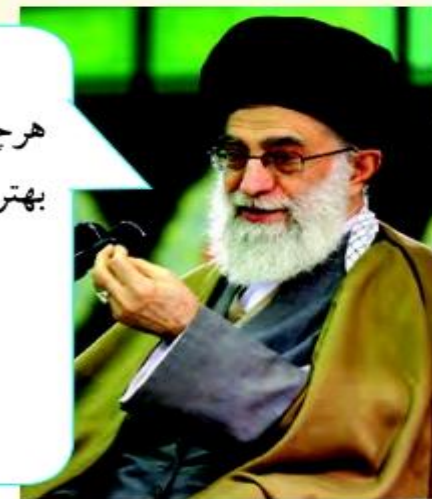
• همکاری با دولت

برنامه ها و اقدامات عمرانی، اقتصادی و اجتماعی حکومت ها زمانی ثمر می دهد و به هدف می رسد که شهروندان نسبت به پیشرفت کشور دلسوز و حساس باشند و با دولت مشارکت و همکاری کنند.

... دولت کارگزار ملت است و ملت کارفرمای دولت است.
هرچه بین ملت و دولت صمیمیت بیشتر و همدلی بیشتری باشد، کارها
بهتر پیش خواهد رفت. . .

من این شعار را برای امسال انتخاب کردم :
دولت و ملت، همدلی و هم‌زبانی
از فرمایشات مقام معظم رهبری در پیام نوروزی

سال ۱۳۹۴

• پرداخت مالیات و عوارض

دولت برای انجام دادن کارهای عمرانی و خدمت رسانی به مردم، به درآمد نیاز دارد. بخشی از درآمدهای دولت از راه **مالیات و عوارض** تامین می شود.

مالیات : مبلغی است که **شهروندان بر اساس قانون** به صورت **بلاعوض** به دولت پرداخت می کنند تا صرف **هزینه های عمومی** کشور شود.

عوارض :مبلغی است که شهروندان در مقابل دریافت خدمتی از دستگاه های اداری و دولتی ،به آنها می پردازند،
برای مثال : پولی که بابت امتیاز شمارگر (کنتور) آب و برق ، صدور گواهی نامه رانندگی ، عبور از بزرگراه ها یا وارد کردن کالا به کشور و مانند آن پرداخت می شود.

• حفظ و تقویت اقتدار کشور

اقتدار؟؟ این است که علم ، اقتصاد ، سازندگی ، پیشرفت ، عزت و اعتبار بین المللی و هم چنین توان دفاعی کشور ، به وسیله نیروهای داخلی و از درون یک ملت ، جوشیده و تقویت شود.

علاوه بر وظیفه عمومی مردم در حفظ قدرت کشور ، نیروهای نظامی و انتظامی نیز ، به شکل خاص وظیفه تامین امنیت کشور و حراست از مرزهای کشور را بر عهده دارند.

وقتی عناصر قدرت در کشور وجود نداشته باشد قدرت های مستکبر جهان ، ما را وادار به اطاعت می کنند و به راحتی بر سرنوشت و آینده کشورمان مسلط می شوند.

عضویت در بسیج و انجام خدمت سربازی توسط پسران ، در راستای همین وظیفه انجام می گیرد.

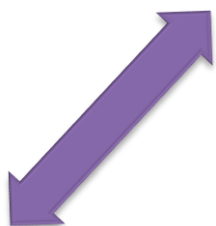
خداوند در قرآن می فرماید :
« وَأَعِدُوا لِهَمِّ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ »
یعنی هر چه می توانید در مقابل دشمنان قوی شوید.

حفظ و تقویت این عناصر اقتدار :
یک تکلیف ضروری بر همه مردم ایران اسلامی است.

- امر به معروف و نهی از منکر

اصل ۸ قانون اساسی (این اصل اصلی از قانون اساسی است که هم جزء تکالیف شهروندی است و هم تکالیف و مسئولیت حکومت)

این اصل وظیفه متقابل ۱- مردم نسبت به هم ۲- دولت نسبت به مردم ۳- مردم نسبت به دولت است که شرایط و ضوابط آن را قانون معین می کند.

در جمهوری اسلامی دعوت به خیر ، امر به معروف و نهی از منکر وظیفه ای است همگانی و متقابل

- ۲- گفت‌وگو کنید: با توجه به آنچه در درس تاریخ امسال خواندید، چند مورد از حقوق شهروندی را که در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران به رسمیت شناخته شده است، با حقوق مردم در دوره قاجاریه و پهلوی مقایسه کنید. از این مقایسه چه نتیجه‌ای می‌گیرید؟ مردم برای به دست آوردن حقوق شهروندی خود چه تلاش‌هایی کرده‌اند؟
- ۳- کار برگه شماره (۱۶) را کامل کنید.
- ۴- الف) منظور از حق برخورداری از تأمین اجتماعی چیست؟ توضیح دهید. ب) کدام اصل قانون اساسی کشور ما مربوط به حق تأمین اجتماعی است؟

۲- اصل ۶ قانون اساسی که کشور با اتکا به آرای عمومی اداره می‌شود که در دوره قاجار تا زمان پیروزی انقلاب مشروطه کشور فقط با دستورات پادشاه اداره می‌شد.

اصل ۳۴ که مردم برای حل اختلافات و دادخواهی می‌توانند به دادگاه‌های صالح مراجعه کنند ولی در دوره قاجار یکی از خواسته‌های معترضان تشکیل عدالت‌خانه بود.

اصل ۲۶ قانون اساسی و ۲۷ که آزادی‌هایی به احزاب و جمعیت‌ها طبق قانون داده شده و هم چنین تشکیل اجتماعات که در دوره پهلوی آزادی احزاب وجود نداشت.

۴- اینکه شرایط و امکانات لازم برای همه افراد جامعه برای زندگی و رفاه اجتماعی فراهم گردد. برای بازنشستگان و ناتوانان و ... و هم چنین خدمات بهداشتی و درمانی و تعلیم و تربیت رایگان، مسکن و شغل مناسبو ... همه و همه جزء حقوق شهروندی است.

ب- اصل ۲۹

کاربرگه شماره ۱۶

حقوق و تکالیف شهروندی

حکومت و شهروندان در قبال یکدیگر از حقوقی برخوردارند و تکالیفی برعهده دارند. با توجه به آنچه در فصل یازدهم آموخته‌اید، جدول زیر را کامل کنید.

شهروندان / ملت	حکومت / دولت
شهروندان وظیفه دارند مالیات بپردازند.	حکومت وظیفه دارد: و بنای و امکانات لازم برای رف نیازهای معیشتی، اجتماعی و اقتصادی مردم فراهم سازد
شهروندان وظیفه دارند به قانون احترام بگذارند و به آن عمل کنند.	حکومت وظیفه دارد امنیت را برقرار کند و از سرزمین و مرزهای کشور دفاع کند.
شهروندان حق دارند در امور سیاسی کشور و انتخاب مسئولان توانمند و شایسته مشارکت کنند.	حکومت وظیفه دارد بین فعالیتهای اقتصادی و اجتماعی هماهنگی ایجاد کند.
شهروندان وظیفه دارند در برنامه های عمرانی، اقتصادی، اجتماعی با دولت مشارکت و همکاری داشته باشند.	حکومت وظیفه دارد قوانین مناسب و عادلانه‌ای تدوین و تصویب کند.
شهروندان حق دارند از تأمین اجتماعی برخوردار شوند.	حکومت وظیفه دارد امکانات لازم برای تعلیم و تربیت شایسته و رایگان فراهم سازد و از تشکیل خانواده و روابط خانوادگی پشتیبانی و حمایت کند.

گزیده اصول قانون اساسی

اصل ۶:

در جمهوری اسلامی ایران امور کشور باید به اتکای آرای عمومی اداره شود؛ از راه انتخابات: انتخاب رئیس جمهور، نمایندگان مجلس شورای اسلامی، اعضای شوراهای و نظایر اینها، یا از راه همه پرسی در مواردی که در اصول دیگر این قانون معین می‌گردد.

اصل ۳۴:

دادخواهی حق مسلم هر فرد است و هر کس می‌تواند به منظور دادخواهی به دادگاه‌های صالح رجوع نماید. همه افراد ملت حق دارند این گونه دادگاه‌ها را در دسترس داشته باشند و هیچ کس را نمی‌توان از دادگاهی که به موجب قانون حق مراجعه به آن را دارد منع کرد.

اصل ۲۰:

اصل ۷۶:

مجلس شورای اسلامی حق تحقیق و تفحص در تمام امور کشور را دارد.

اصل ۸۱:

دادن امتیاز تشکیل شرکت‌ها و مؤسسات در امور تجاری، صنعتی، کشاورزی، معادن و خدمات، به خارجیان مطلقاً ممنوع است.

اصل ۲۹:

برخورداری از تأمین اجتماعی از نظر بازنشستگی، بیکاری، پیری، از کار افتادگی، بی‌سرپرستی، در راه ماندگی، حوادث و سوانح، نیاز به خدمات بهداشتی و درمانی و مراقبت‌های پزشکی به صورت بیمه و غیره حقی است همگانی. دولت موظف است طبق قوانین از محل درآمدهای عمومی و مشارکت مردم، خدمات و حمایت‌های مالی فوق را برای یکایک افراد کشور تأمین کند.

اصل ۷:

اصل ۱۰:

از آنجا که خانواده واحد بنیادی جامعه اسلامی است، همه قوانین و مقررات و برنامه‌ریزی‌های مربوط باید در جهت آسان کردن تشکیل خانواده، پاسداری از قداست آن و استواری روابط خانوادگی بر پایه حقوق و اخلاق اسلامی باشد.

اصل ۲۸:

هر کس حق دارد شغلی را که بدان مایل است و مخالف اسلام و مصالح عمومی و حقوق دیگران نیست، برگزیند. دولت موظف است با رعایت نیاز جامعه به مشاغل گوناگون، برای همه افراد امکان اشتغال به کار و شرایط مساوی برای احراز مشاغل را ایجاد نماید.

اصل ۳۱:

داشتن مسکن متناسب با نیاز، حق هر فرد و خانواده ایرانی است. دولت موظف است با رعایت اولویت برای آنها که نیازمندترند، به خصوص روستائینان و کارگران، زمینه اجرای این اصل را فراهم کند.

اصل ۱۵:

زبان و خط رسمی و مشترک مردم ایران فارسی است. اسناد و مکاتبات و متون رسمی و کتب درسی باید با این زبان و خط باشد ولی استفاده از زبان‌های محلی و قومی در مطبوعات و رسانه‌های گروهی و تدریس ادبیات آنها در مدارس، در کنار زبان فارسی آزاد است.

- اصل ۶ - حق مشارکت سیاسی
- اصل ۳۴ - حق برخورداری از عدالت قضایی
- اصل ۲۰ - حق برخورداری از عدالت قانونی
- اصل ۲۹ - حق برخورداری از رفاه و تأمین اجتماعی

و پرداخت مالیات و عوارض

- اصل ۷ - حق مشارکت سیاسی
- اصل ۱۰ - حقوق فرهنگی
- اصل ۲۸ - حق برخورداری از رفاه و تأمین اجتماعی
- اصل ۳۱ - حق برخورداری از رفاه و تأمین اجتماعی
- اصل ۱۵ - حقوق فرهنگی